

Stivpyntet, men uten invitasjoner? ABA 2006 og noen ettertanker om atferdsanalyse.

Jon A. Løkke og Gunn E. H. Løkke

Høgskolen i Østfold, avdeling for Helse- og sosialfag

Innledning

Vi kjenner til mange atferdsanalytikere i Norge. De er hyggelige og kunnskapsrike. Dersom antallet atferdsanalytikere øker, blir det enda bedre å delta i profesjonelle sammenhenger. Av større betydning er det at mange klienter ville få det bedre med flere atferdsanalytikere. Vi er imidlertid ikke ute på klagetokt. Situasjonen for atferdsanalyse er slett ikke bekmørk i Norge. NAFO-seminaret de siste årene har hatt god kvalitet, det er startet en masterutdanning som vektlegger atferdsanalyse, norske atferdsanalytikere publiserer i internasjonale tidsskrifter og det norske tidsskriftet for atferdsanalyse gjennomgår en kvalitetsheving. På den negative siden er det alvorlig at atferdsanalyse nesten ikke er representert på universitetene og at høgskolene nedprioriterer undervisning i atferdsanalyse.

Per Holth, psykolog og atferdsanalytiker, beskrev for noen år siden et optimistisk opplegg der han så for seg en eksponentiell vekst i atferdsanalytikere: fem atferdsanalytikere bidrar til fem nye atferdsanalytikere hver, som igjen bidrar til fem atferdsanalytikere hver... og så videre, til det er nok. Vi har ti forslag som kan bidra til flere atferdsanalytikere. Vi følger opp Holths opplegg og målet er å bidra til ti atferdsanalytikere (fem hver) – til glede for oss selv og andre. Først kort om en opplevelse på ABA 2006 som stimulerte til forbedringsforslagene.

Stivpyntet, men hvorfor uten invitasjoner?

Tittelen henspeler på Dr. Henry D. Schlinger Jr's innlegg på ABA-konferansen i Atlanta. Schlinger snakket om "Behavior analysis: All dressed up and nowhere to go" (ABA, 2006). Tittelen var brillefin. Boken hans om utviklingspsykologi (1995) hadde vi lest, og vi var vennligsinnnet innstilt (men se Watson, 1999). Schlinger tok utgangspunkt i forordet til *About Behaviorism* (Skinner, 1974/1976, s. 8): "Unfortunately, very little is known about this analysis outside the field. Its most active investigators seldom make any effort to explain themselves to nonspecialists." Han mente situasjonen fortsatt var slik Skinner hadde beskrevet 30 år tidligere. Rekrutteringen til atferdsanalysen foregår fremdeles innenfor en relativt begrenset kultur. Schlinger foreslo at atferdsanalytikere burde forske på temaer som interesserer den opplyste allmennhet,

skrive i populærvitenskaplige publikasjoner, og forsøke å etablere betydningsfulle kontakter utenfor det atferdsanalytiske miljøet. Alt dette er gode forslag for å spre atferdsanalysen, men de krever sine konkrete programmer.

Kritikk av alle andre – er det så smart?

Går vi 25 år tilbake i tiden, vil vi finne at samme type problemer som Schlinger er opptatt av ble beskrevet i den atferdsanalytiske litteraturen. Et eksempel: Branch og Malagodi (1980) skrev i *The Behavior Analyst* en artikkel med tittelen ”Where have all the behaviorists gone?”. På tross av mange og vesentlige problemer som kunne vært påvirket med anvendt atferdsanalyse, forsvant atferdsanalytikerne over til den mentalistisk orienterte psykologien. Mentalistenes kontroll over de vitenskaplige og teknologiske ressursene var problemet (s. 37). Branch og Malagodis løsning var en bedre utdanning av atferdsanalytikerne, slik at de ble immunisert mot forføring.

Schlinger pekte på andre forførende; biologer og nevrologer: ”In this era of increasingly popular evolutionary and neurological explanations of human behavior, it is time to reassert our expertise” (ABA, 2006 s. 113). Vi fortolker Schlinger slik: Noen av de fenomener vi studerer i atferdsanalysen er det mulig å finne paralleller til i nevrobiologisk forskning, men den utviklingen bør vi ikke ta inn over oss. Det kan virke som Schlinger neglisjerer nevropsykologi generelt og mer spesielt de nevropsykologiske korrelatene til atferd (se Watson, 1999 for tilsvarende fortolkninger). Schlinger er altså negativ til nevrologiske beskrivelser og forklaringer - han var imidlertid ikke alene om det.

Matthew Normand hadde to innlegg i et symposium kalt ”Biology as destiny: the moral, evidential, and conceptual shortcomings of evolutionary psychology” (ABA, 2006 s. 113). Han var også kritisk innstilt til biologiske forklaringer av atferd, og mye tid ble brukt til å illustrere at biologiske fenomener også kan forklares ved miljøpåvirkning. Ett av eksemplene var hvordan kobber kan endre genetisk arvet hårfarge hos mennesker dersom metallet inntas i store nok doser. Det vil imidlertid ikke være mulig å innta tilstrekkelig store mengder i løpet av et helt liv, men teoretisk sett vil en slik endring kunne skje – og hva så? Målet var å bevise at alt mennesker bedriver kan miljøforklares. Normand påpekte at eksemplene var ment å være ekstreme, for å illustrere hvordan motstandere av atferdsanalysen behandler vårt felt. Han framkalte jamnlig latter hos svorne tilhengere (men, se Marr i 1984 om det ironiske i at eksperter i atferdsregulering ikke klarer å påvirke atferden til kritikerne – i hvert fall litt i positiv retning, eller sin egen uheldige atferd, vil vi tilføye). Både Schlinger og Normand var sarkastiske mot alle forklaringsmodeller som ikke var eksplisitt fundert i behaviorisme og atferdsanalyse.

Alternativer til harselas

Vi ble litt i stuss over disse innleggene: Det blir lite atferdsanalyse uten et intakt nervesystem, og det kan være gode grunner til å samarbeide med folk som kan biologi og andre fagområder som er baserte på grundige observasjoner, gode design og logisk resonering. I tillegg er harselas neppe veien til aksept, invitasjon og rekruttering. (Det er mulig at ”harselas” har de samme etymologiske røtter som engelske ”harsh”. Harsh betyr ekstremt kritiserende og på grensen til straffende. Harsh har antakeligvis koplinger til skandinaviske ”harsk”.) Hvem inviterer en nedlatende ”date” til hyggelige lag? En mer farbar vei er å ha følgende utgangspunkt: ”Me er ikkje bråkjekke og fantastiske, iallfall ikkje meir enn me kan tillata

oss i korte glimt og reint unntaksvis" (Holden & Ottersen, 2006 s. 106). Våre erfaringer fra NAFO-seminaret, NTA og andre sammenhenger med norske atferdsanalytikere, er at stilen og retorikken er høflig og saklig. Noen er riktignok sensitive når atferdsanalytikere etterspør evidens for nye og gamle fremgangsmåter, men slik etterspørring er trygt innenfor det saklige.

Det er flere eksempler på norske behaviorister som har valgt og anbefalt en annen strategi enn harselas. Frode Svartdal (2000) har argumentert for en mer "modest behaviorism" som har kontakt med andre tradisjoner (se for øvrig andre kommentarer på Peter Harzems artikkel "Towards a new behaviorism" i *European Journal of Behavior Analysis*, vol. 1 nr. 2 2000). Holden (1999) har presentert flere forslag til hvordan atferdsanalyse kan oppnå forståelse og aksept. I kontrast til Schlinger og Normand nevner Holden at en nevrobiologisk forståelse av forsterkning kan bidra til mer aksept - eksempelvis blant folk som er opptatt av biologi.

Hva kan gjøres - uten at det blir altfor omfattende?

De fleste av forslagene under er relativt avgrensede og mange atferdsanalytikere kan bidra. Nummer ti er meget omfattende - muligens på grensen til det utopiske. Her er forslagene:

1. *Misforståelser.* Atferdsanalytikere kan være mislikte og lite anerkjente på feil grunnlag - det finnes mange misforståelser om behaviorisme og atferdsanalyse. Et eksempel er at atferdsanalytikere representerer et mekanistisk menneskesyn. Et slikt menneskesyn, selv om det kan ha elementer av sannhet i seg, er lite verdsatt i vår kultur. Det kan derfor være grunn til å vise og forklare at mennesket som en organisme er en treffsikker metafor for atferdsanalyse. Generelt bør vi skaffe en oversikt over de vanligste misforståelsene i de miljøene vi ferdes i. Deretter bør vi forsøke å endre misforståelsene gjennom samtaler, eksempler og henvisning til etterrettelig litteratur.

2. *Atferdsanalyse og egen atferd.* Det kan være god grunn til å vise at atferdsanalytikere har såpass tillit til egen teori, analyser og prosedyrer at atferdsanalyse kan brukes på en selv og hele familien dersom det er nødvendig. Det er tillitsvekkende når eksperter bruker egne prosedyrer på sine egne problemer. Vi ser frem til innlegg om selveksperimentering og selvendring på NAFO-seminaret og kanskje i NTA.

3. *Viktige fagtemaer og atferdsanalyse.* Innenfor noen viktige temaer er det god overlapp mellom atferdsanalyse og hva mange andre er opptatt av. Et eksempel er utforming av konkrete behandlingsmål. Et mål er i prinsippet en beskrivelse av en predikert tre-termskontingens; vi beskriver under hvilke betingelser atferden forekommer (diskriminativ stimulus), vi beskriver nøyaktig atferden, og mestringskriterier (i prinsippet når forsterkere er planlagt eller vil forekomme). Her kan vi bidra uten at det dukker opp kontroverser. Et annet eksempel er praktisk opplæring av veiledere. Det er greit å få folk med på at veiledere må ha et grunnleggende atferdsrepertoar for å komme i gang med veiledning. Funksjonelle analyser, differensiell forsterkning og oppgaveanalyser er sentralt i den første veilederopplæringen.

4. *Terapiforskning.* Mange terapier med god effekt har en behavioristisk tilknytning - behandling av autisme, angst og fobier er eksempler. Vi bør fortelle om dette. Resultater fra terapiforskningen bør inkluderes i kurser og forelesninger.

5. *Evidens og forskningsmetodikk.* "Skikkelig" evidens forbindes ofte med gruppestudier, men gode N=1 design er logisk sett like "skikkelig" evidens dersom de repeteres. Design som inkluderer få personer kan atferdsanalytikere mye om, og N=1 design kan være en

innfallsport til eksempelvis atferdsanalyse i barnevernet; evidensbasert barnevern er svært aktuelt.

6. *Atferdsanalyse og idrett.* Vi kan ikke bruke alt for mye tid på idrett - vi bør hjelpe de som trenger hjelpen mest. Men, dersom noen kan bidra i idrettens verden kan det være god promotering av atferdsanalyse og det kan i neste omgang komme de virkelig trengende til gode.

7. *Atferdsanalyse og verdispørsmål.* I tillegg til topografiske analyser og funksjonelle analyser må vi være opptatt av spørsmål som angår klientens velbefinnende og generelt normative spørsmål og analyser. Noen klienter lever under så elendige og ubehagelige livsbetingelser at vi først bør hjelpe til med at disse klientene får et generelt bedre liv (Risley, 1996). Nesten alle klientsaker der det er snakk om problematferd innebærer mer eller mindre kompliserte normative spørsmål. De færreste atferdsanalytikere, eller andre terapeuter, er godt nok skolert i filosofi til å diskutere slike problemstillinger skikkelig. Vi bør derfor ha kontakt med folk som kan lære oss filosofi, etikk og jus.

8. *Populærvitenskaplige fremstillinger.* Nyere atferdsanalytiske forskningsinnsatser som omhandler språk, kompleks atferd og samtaleorienterte terapier burde vært popularisert (eksempelvis stimulusekvivalens og FAP eller Funksjonelt analytisk psykoterapi; Kohlenberg & Tsai, 1991). Et godt eksempel på popularisert atferdsanalyse er Holdens (2005) bok om barn med autisme.

9. *Atferdsanalyse og studieplaner.* Vi gjetter at det ikke er mange beslutningstakere på høyskolene og universitetene, som når de blir litt presset, ønsker at atferdsanalyse skal være helt fraværende. Holisme og eklektisme er vanlige standpunkter som innebærer litt av alt og dermed også atferdsanalyse. Universiteter og høyskoler bør ha mulighet for å få tips til organiseringen av undervisningen i atferdsanalyse.

10. *Bachelorutdanning i atferdsanalyse.* Masterutdanningen på Høgskolen i Akershus er et vesentlig løft for atferdsanalysen i Norge. Vi mangler imidlertid en utdanning på bachelornivå som virkelig vektlegger atferdsanalyse (250-300 timer organisert undervisning pluss veiledning og praksis). Det er også lite atferdsanalyse på Universitetene i Norge. Det kan innebære at kandidater med mastergrader, som ønsker å ta doktorgrad på atferdsanalytiske temaer, får problemer med å bli tatt opp på doktorgradsstudiene. Et utdanningsforløp som starter med en bachelorutdanning med vekt på atferdsanalyse, fortsetter med masterutdanning i atferdsanalyse og avsluttes med doktorgrad med tilknytning til en norsk utdanningsinstitusjon er ønsketenkning. En slik løsning vil bidra til at atferdsanalysen får en solid infrastruktur i Norge.

Vi må til sist påpeke at det på ABA 2006 var et overveldende flertall av kunnskapsrike og hyggelige presentører.

Referanser

- Association for Behavior Analysis (ABA) (2006). *Convention program 32nd annual ABA convention, Atlanta may 26-30*. Kalamazoo, MI 49001: Association for Behavior Analysis.
- Branch, M. N., & Malagodi, E. F. (1980). Where have all the behaviorists gone? *The Behavior Analyst*, 3, 31-38.
- Holden, B. (1999). Kan atferdsanalyse oppnå forståelse og aksept? *Diskriminanten*, 26, 2, 3 - 29.
- Holden, B. (2005). *Autisme. Amandas møte med atferdsanalysen*. Oslo: Gyldendal Aka-

demisk.

- Holden, B., & Ottersen, K. (2006). NAFO-seminaret på Storefjell 3-7. mai 2006. *Norsk Tidsskrift for Atferdsanalyse*, 33, 95–106.
- Kohlenberg, R. J., & Tsai, M. (1991). *Functional analytic psychotherapy. Creating intense and curative therapeutic relationships*. New York: Plenum Press.
- Marr, J. M. (1984). Conceptual approaches and issues. *Journal of the Experimental Analysis of Behavior*, 42, 353–362.
- Risley, T. (1996). Get a life! Positive behavioral intervention for challenging behavior through life arrangement and life coaching. I L. K. Koegel, R. L. Koegel, & G. Dunlapp (Eds.), *Positive Behavioral Support: Including people with difficult behavior in the community* (ss. 425–428). Baltimore, MD: Paul H. Brookes.
- Schlinger, H. D. Jr. (1995). *A behavior analytic view of child development*. New York: Plenum Publishers.
- Skinner, B. F. (1974/1976). *About behaviorism*. New York: Vintage Books.
- Svartdal, F. (2000). Modest behaviorism. *European Journal of Behavior Analysis*, 1, 121–122.
- Watson, A. C. (1999). The status of developmental science: A review of A behavior analytic view of child development by Henry D. Schlinger, Jr. *The Behavior Analyst*, 22, 55–67.